

Nuottikalligrafia

- korvan, silmän ja käden liitto

Pasi Lyytikäinen

Tässä tekstissä kerron lyhyesti nuottikalligrafiasta taidemusiikin säveltäjän näkökulmasta. Olen neljännesvuosisadan mittaisella työurallani säveltänyt lähes kaikkia klassisen musiikin teostyyppejä oopperoista kamarimusiikkiin ja laajamittaisista orkesteriteoksista miniatyyreihin. Koko opiskelu- ja työurani ajan olen kirjoittanut musiikkia sekä kynällä että Finale-nuotinnusohjelmalla. Olen tehnyt nuottikalligrafiaa ja muita graafisia tehtäviä oman työni ohella muun muassa Yleisradiolle, Suomen Säveltäjät ry:lle, kustantamoille, mainostoimistoille sekä monille muille yrityksille ja yhteisöille. Lahjoitin nuottikäsi kirjoitukseni tähänastisen työurani ajalta Kansalliskirjastolle toukokuussa 2023.

Miksi kirjoitan musiikkia käsin 2020-luvulla?

Kun aloitin musiikin opiskelun 1990-luvun alussa, ammattimaiset nuotinkirjoitusohjelmat tekivät vasta tuloaan. Myös monet opettajani vaativat, että tehtävät kirjoitettaisiin käsin. Olin koko lapsuus- ja nuoruusajan harrastanut piirtämistä, ja niinpä nuottien piirtäminen käsin oli mielekästä, vaikka en varsinaista nuottikalligrafiaa tuolloin vielä harjoittanutkaan. Jo varhain huomasin, että kynällä kirjoittaessa musiikin luonnostelun prosessi oli erilainen. Ennen ideoiden muistiinmerkitsemistä musiikkia tuli ajateltua huomattavasti pidemmälle kuin koneella kirjoittaessa. Nuotinnusohjelmien logiikka myös tukee tiettyjä musiikillisia ratkaisuja enemmän kuin toisia. Erikoissoittotekniikoiden tai mikrotonaalisten ideoiden kirjoittaminen on edelleen Finalella hidasta.

Nuotinnusohjelman avulla musiikkia voi kuunnella välittömästi, mutta käsinkirjoitetun musiikin kuuntelu vaatii hyvää musiikillista kuvittelukykyä tai luonnosten soittamista. Nuotinnusohjelmassa nuotti ilmestyy ruudulle na-

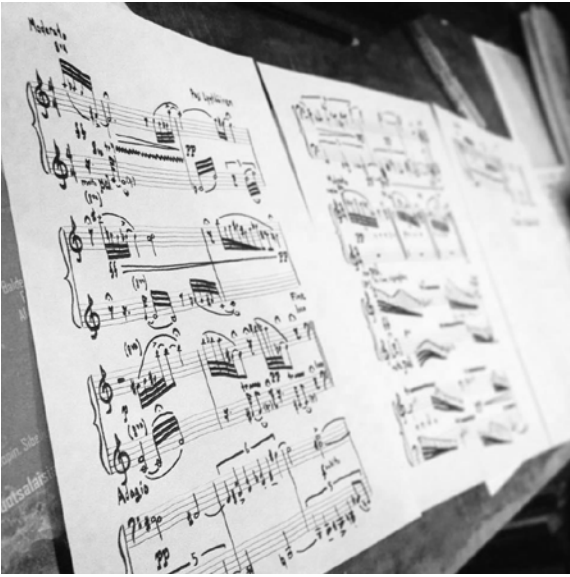
pinpainalluksella, kynällä kirjoittaessa jokaisen merkinnän äärelle täytyy pysähtyä pidemmäksi aikaa. Kynällä kirjoitettu nuotti on mielestäni kaunis. Jo se seikka innoittaa minua kirjoittamaan musiikkia edelleen käsin. Kynällä kirjoittaminen ei ole sinänsä huonompi tai parempi tapa merkitä muistiin musiikkia, mutta prosessina se on erilainen kuin koneella kirjoittaminen.

Livesäveltäminen ja nuottikalligrafia

Vuonna 2014 aloitin livesävellysohjelman, jonka konsepti on seuraava: Kirjoitan yleisön antamasta teemasta tai aiheesta miniatyyrin kalligrafiakynällä sooloresitaalin aikana, konserttisalissa. Musiikko esittää uuden teoksen konsertin viimeisenä numerona, prima vista. Tällaisia teoksia olen tehnyt muun muassa Kirill Kozlovskin ja Jonas Ohlssonin pianoresitaaleissa. Tällöin nuottikäsiä on kirjoitusnopeudesta johtuen lennokkaampaa. Tällä projektilla on ollut iso merkitys sekä nuottikäsiäni että kirjoittamisen sujuvuudelle.



Livesäveltämistä kalligrafiakynällä Balderin salissa sävellyskonsertissani 2014. (kuva: Octavian Balea)



Jonas Ohlsonin resitaalin aikana livesäveltämäni miniatyyri. Nuottiviivasto on piirretty erityisellä viivastokynällä.

Työvälineistä

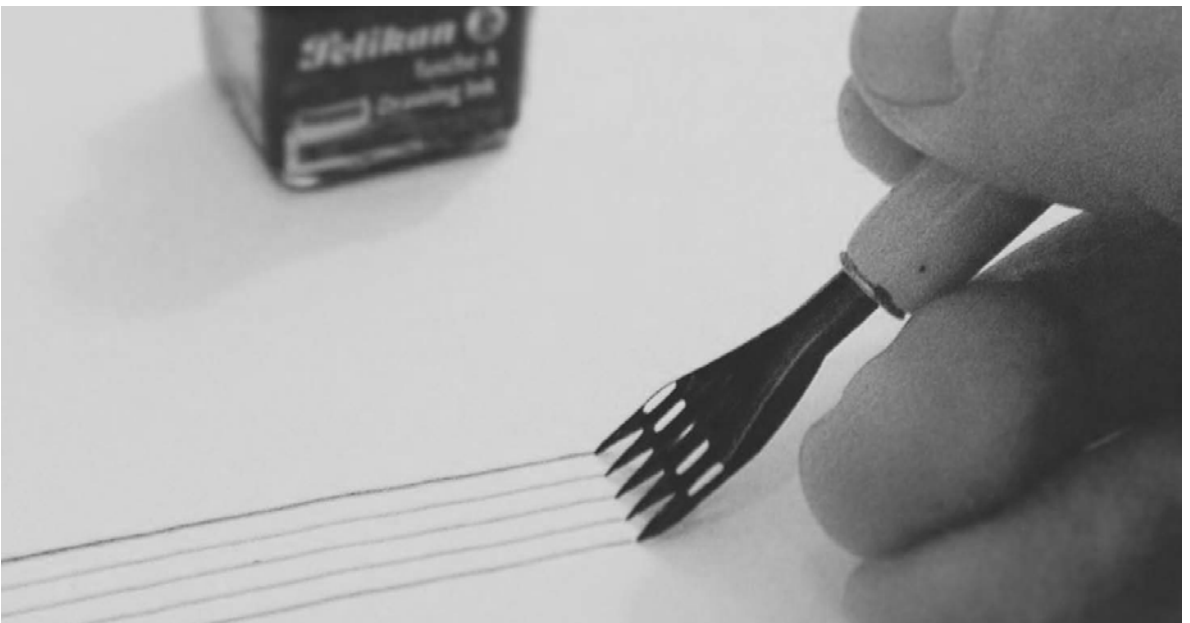
Käytän musiikin kirjoittamiseen pääsääntöisesti kalligrafiatusseja. Tällöin mikrotason muutoksista jää jälki sävellysprosessiin. Tätä samaa ei tapahdu nuotinnusohjelmalla työskennellessäni.

Perusnuotinnoksen kirjoitan ylös 1–2 millimetrin tasakärkisellä kalligrafiatussilla. Pienimmissä teksteissä käytän 0,2–0,5 millimetrin kärkeä. Välillä käytän viivaston kirjoittamiseen erityistä viivastoterää, Nolograph-viivastokynää tai valmiita viivastopohjia.



Nuotinpiirtämisessä käyttämiäni kalligrafiakyniä.

Olen kokeillut myös musteella ja metallikärjellä kirjoittamista, mutta siinä saan aikaan liian usein ei-toivottuja musteläiskä ja musteen leviämistä, joten toistaiseksi olen luopunut musteella kirjoittamisesta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällainen tapaus oli muun muassa Helsingin Sanomien kannessa 2.12.2018 julkaistu Pauligin mainos, jonka **Jean Sibeliuksen** käsialaa jäljittelevä nuottikuva oli perikunnan luvalla minun kirjoittamani.



Mustekäyttöinen viivastokynä.



Jean Sibeliuksen nuottikäsiä jäljitteleviä kalligrafiatöitäni Pauligin mainosta varten.

Lopuksi

Samalla tavoin kuin tekstinkäsittelyohjelmien klassisissa tekstifonteissa on nähtävissä kalligrafian vaikutus, on nuotinnusgrafikassa nähtävissä nuottikalligrafian vaikutus. Toisaalta olen jäljitellyt nuottikalligrafiassani vanhojen käsikirjoitusten lisäksi 1800–1900-luvuilla painettujen nuottien ulkoasua. Igor Stravinskin ja Johann Sebastian Bachin nuottikäsiä sekä tekstikalligrafian harjoittaminen ovat vaikuttaneet omaan käsialaani.

Toivoisin, että musiikin käsin kirjoittamisen ja kauniin nuottikalligrafian pitkä traditio ei katkeaisi. Tämän varmistamiseksi korkeatasoista nuottikalligrafiata täytyisi opettaa uusille muusikkosukupolville.



Nuottikalligrafiassani näkyy 1800–1900-lukujen painotöiden nuottigrafikan vaikutus.